

Blokvorming

Decennia lang is de internationale economische orde gedomineerd door één land, één valuta en één beginsel. Op grond van hun grote rijkdom en technologische voorsprong waren de Verenigde Staten de onbetwiste leider van de wereldeconomie. De dollar was de betrouwbare, stabiele valuta waarin het internationale handelsverkeer werd afgewikkeld en de Verenigde Staten waren de voorvechters van het internationale stelsel van vrijhandel dat de wereld welvaart en ontwikkeling bracht. In die situatie is de afgelopen vijftieng jaar veel veranderd. Er zijn nu minstens drie economische grootmachten en een groter aantal staat voor de deur; de dollar is een heftig fluctuerende valuta die de concurrentie van andere munteenheden naast zich moet dulden; en de vrijhandelsafspraken in het kader van de GATT worden allerwegen door protectionistische praktijken geschonden.

Naast de VS zijn in de jaren zestig Europa en Japan tot economische bloei gekomen. In de jaren zeventig ontpopten enkele woestijnstaten die de kraan van de wereldenergievoorziening in handen hadden zich als nieuwe rijken. In de jaren tachtig slaagden enkele Zuidoostaziatische 'tijgers' erin de technologische achterstand ten opzichte van de gevestigde industrielanden te overbruggen. In het komende decennium zal dat vermoedelijk ook lukken aan een tweede groep Oostaziatische achtervolgers. Daarnaast manifesteren ook landen als Brazilië, Argentinië en Mexico zich steeds nadrukkelijker als belangrijke industriële naties. Dan zijn er nog de 'slapende reuzen' China en India, die, als zij werkelijk ontwaken, alleen al door de omvang van hun markt economische giganten zijn. Ten slotte zijn er de economische hervormingen in de Sovjetunie die – zeker niet op korte termijn, maar misschien wel op wat langer zicht – een economische opleving zouden kunnen inluiden.

Een opvallend en betrekkelijk nieuw kenmerk van deze ontwikkeling is dat zich de laatste jaren een zekere 'blokvorming' aftekent. Er is een tendens dat gelijkwaardige, in elkaars nabijheid gelegen economieën zich groeperen tot vrijhandelsgebieden, met als doel het onderlinge economische verkeer te bevorderen en zich tegen de concurrentie van derden te wapenen. Voorbeelden zijn de vorming van een gemeenschappelijke markt in Europa, het tot stand komen van een vrijhandelsgebied tussen de Verenigde Staten, Canada en Mexico, de akkoorden tussen Brazilië en Argentinië waartoe nu ook Uruguay is toegetreden en de verdere economische integratie binnen de Comecon. Daarnaast groepeerde zich rond Japan een aantal Zuidoostaziatische industrielanden die nauwe onderlinge handelsbetrekkingen onderhouden en met elkaar een zeer krachtige groei-pool vormen. Hierdoor is op het terrein van de internationale handel eigenlijk niet zozeer sprake van internationalisatie als wel van regionalisatie.

Aan de tendens tot blokvorming liggen verscheidene economische factoren ten grondslag. In de eerste plaats ontstaan op die manier grotere homogene markten waarop schaalvoordelen kunnen worden gerealiseerd. In de tweede plaats maakt de daling van het aandeel van de arbeidskosten en de grondstofkosten in de totale produktiekosten het voor veel industrieproducten minder zinvol de produktie naar lage-lonen- of grondstofproducerende landen te verplaatsen. Daarentegen worden elementen als ontwerp, marketing, serviceverlening

juist belangrijker in de concurrentiestrijd; die elementen kunnen het best worden behartigd zo dicht mogelijk bij de afzetmarkt. In de derde plaats heeft de toegenomen wisselkoersinstabiliteit de risico's van handel drijven met en investeren in landen buiten het eigen valutablok vergroot. Ten slotte blijken economieën of homogene economische blokken van een voldoende omvang zich voorspoedig te kunnen ontwikkelen op basis van een hoge mate van autarkie; een open handelsbeleid is niet per se noodzakelijk voor een gunstige economische ontwikkeling.

In de periode van de Amerikaanse economische suprematie dicteerden de VS de spelregels van het wereldhandelsspel. De afspraken in het kader van de GATT waren weliswaar in het voordeel van alle betrokkenen, maar zij weerspiegelden ook duidelijk de Amerikaanse handelsbelangen. Met het teloorgaan van de Amerikaanse suprematie raakte echter ook Amerika's rol als bewaker van de liberale internationale economische orde uitgespeeld. Die orde moet nu worden bewaard door de gezamenlijke inspanning van de belangrijkste handelsnaties, die daarbij onderling tegenstrijdige belangen hebben. Het spreekt welhaast vanzelf dat de aloude afspraken van de GATT zo niet naar de letter dan toch naar de geest steeds meer worden geschonden. Vooral sinds het begin van de jaren tachtig zijn de irritaties tussen de EG, de VS en Japan steeds hoger opgelopen. De blokvorming gaat gepaard met een steeds openlijker protectionisme en steeds heftiger wordende handelsconflicten.

Het is niet verwonderlijk dat de Amerikanen en de Japanners de voltooiing van de gemeenschappelijke Europese markt met argusogen volgen. Er is niet veel fantasie voor nodig om te veronderstellen dat een verenigd Europa protectionistischer zal zijn. Frankrijk en Italië zullen hun nationale automarkten niet zonder slag of stoot voor de Japanners open stellen, andere landen hebben weer andere belangen. Er zal een tendens zijn de nationale handelsrestricties naar de gemeenschappelijke buitengrenzen te verplaatsen, zeker wanneer de keuze is tussen interne stagnatie van het integratieproces of afgrenzing aan de buitenkant. En dan is een argument gauw gevonden, of het nu reciprociteit, anti-dumping, vitaal belang of herstructurering heet. Bovendien hebben ook de aanklagers het nodige op hun kerfstok. Een machtiger Europa, dat zijn vleugels op de wereldmarkt verder uitslaat en zijn belangen krachtiger verdedigt, komt onvermijdelijk in botsing met zijn concurrenten. De mislukking van de 'mid term review' van de GATT-ronde onlangs in Montreal is wat dat betreft misschien een teken aan de wand.

In dit nummer van *ESB* wordt het thema van de blokvorming in de wereldeconomie verder uitgesponnen. De veranderingen in het internationale handelspatroon worden beschreven, de handelspolitiek van de belangrijkste handelsblokken wordt toegelicht. Het is van belang die ontwikkelingen op de voet te volgen. De wereldhandel is immers de motor van de internationale welvaart. We moeten weten wat er aan de hand is als die motor begint te sputteren.

L. van der Geest